

DOI: 10.54664/FMXP9401

Abstract: This article deals with the stages in the attitude of Western scholars to Eastern philosophy.

Keywords: Eastern philosophy, Western philosophy.

Зората на XIX в. открива Изтока за европейския поглед. Г. В. Ф. Хегел преднамерено засяга източната философия в своите „Лекции по история на философията“.

За Хегел философията и нейната история започва в Гърция. Той разделя историята на философията на два периода: „Като цяло, ние всъщност трябва да разграничаваме две епохи в историята на философията, да я разделяме на гръцка и германска философия точно както делим изкуството на антично и съвременно. Германската философия е философия вътре в християнството, откакто германските народи са приели последното. Всички християнски европейски народи, откакто навлизат в света на науката, имат германска култура, понеже Италия, Испания, Франция, Англия и т.н. са получили нов облик благодарение на германските народи“ (Гегел 1932: 94).

За Хегел най-висшата ценност са християнската религия и немската националност. Във встъпителната си реч към своите „Лекции“ (произнесена в Хайделбергския университет на 28 октомври 1816 г.) той говори за борбата на немския народ за спасе-

Милен Маринов – главен асистент, доктор, преподавател във ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“, катедра „Философски науки“, e-mail: milenim@abv.bg

ние на своята националност, „тази основа на целия жив живот“, и за надеждите си, ... „че заедно с държавата, която дотогава поглъщала всички интереси, ще се изправи така също и църквата“, че само немският народ сред останалите европейски народи е съхранил „свещения огън“ на философията (Гегел 1932: 3–4).

Хегел завършва въведението към своите „Лекции“ с раздела „Източна философия“. „Първа във времето се появява т. нар. „източна философия“, която обаче няма да бъде включена в нашето изложение; тя представлява нещо предварително, за което ще говорим само за да обясним защо не я излагаме по-подробно и в какво отношение се намира тя към мисълта, към истинската философия“ (Гегел 1932: 108). И още: „Това, което ние наричаме „източна философия“, като цяло е в много по-голяма степен „религиозен“ начин на представяне и религиозен мироглед на източните народи, който много лесно може да бъде приет за философия...“ (Гегел 1932: 108).

В раздела „Изключването на Изтока и неговата философия“ той пише, че „тук самосъзнанието е все още на първата си степен, на която кръгът на неговите идеи и желания е краен“ (Гегел 1932: 90). Изчезването на различието между субстанция и индивидуалност, сливането с Абсолюта посредством отказа от собственото Аз Хегел приема като признак за проява на бездуховност на източното мислене. Диалектическият мироглед на Изтока, който признава всеединството на битието, на неговите противоположности, бива изключен от историята на философията. Виждането и определението за свободата на самосъзнанието, като гръко-западно явление, довежда Хегел до извода, че началото на философията, която е резултат от свободното самосъзнание, е поставено в Гърция. „Философията в собствения смисъл започва на Запад. Само на Запад тази свобода на самосъзнанието се издига... В блясъка на Изтока индивидът единствено изчезва“ (Гегел 1932: 92–93).

Нека да припомним, че тъкмо съпоставителният анализ свидетелства, че разкриването на съдържанието на самосъзна-

нието на Запада по същество е напълно аналогично на това на Изтока и между другото на самия Хегел, по-специално на дефиницията му за Бог в „Енциклопедия на философските науки“: „Бог е това, в което духът и природата са в единство“ (Гегел 1975: 17); „Бог ни се разкрива по два начина: като природа и като дух“ (Гегел 1975: 24), т.е. на дефиницията за връзката и единството на крайност и безкрайност, предел и безпределно (Гегел 1977: 37).

Хегел не е бил в състояние да види посочената аналогия било поради ограничената тогава информация за философията на Изтока, било поради убеждението си в невъзможността за духовна равнопоставеност на човека от Изтока и Запада.

Когато говори за Изтока, за китайците, за индийците, Хегел през цялото време борави с понятията „наши“ и „не-наши“ и привежда много аргументи, субективни по съдържание и неетични по форма на изразяване, за да докаже, че *те* (Изтокът), от *нас* (Европа) са далеч по-назад (формалността на закона в Китай, празнотата на поезията в Индия). „Основата на цялата китайска мъдрост и наука“ (Книгата на историята *Шу дзин*) според него не съдържа „нищо смислено“ (Гегел 1932: 113). „Никаква спекулативна философия“ не може да бъде намерена у Конфуций. В беседите му с неговите ученици „няма нищо забележително“ (Гегел 1932: 111). В главата за индийската философия четем: науката на индийците е объркана, а историята им – още повече. „Индийската култура е много развита и величествена, но тяхната философия е идентична с тяхната религия, така че философията се интересува от същите въпроси, които откриваме и в религията, както свещените книги, ведите, се явяват обща основа и на философията...“ (Гегел 1932: 116).

Отчитайки значимата роля на Хегеловото наследство за формирането, утвърждаването, разпространението и развитието на западноцентричната концепция за осветляване на историко-философския процес като процес, изключващ източната философия, е необходимо да преосмислим критично тълкуването на Хегел в неговите „Лекции“ от позициите на съвременното

научно развитие и да определим отношението си към научната обективност и етичната приемливост на Хегеловата концепция за излагане и оценка на историята на философията – китайска, индийска, арабска, еврейска и др. (<https://zumrudquluzade.wordpress.com/2014/03/16/45/>).

А. Шопенхауер също обръща научния си взор на Изток, което изиграва огромна роля в процеса по преодоляване на философския и историко-философския европоцентризъм. Шопенхауер е бил запознат с преводи на „Законите на Ману“, на „Бхагавадгита“, на някои упанишади, с някои текстове на школите Санкхя, Адвайта веданта и други индийски класически школи. Известни са му били и преводи на будистки текстове, при това не само от пали и санскрит, но и от други източни езици, в това число китайски и тибетски.

Първото поколение европейски ориенталисти се появява през втората половина на XIX в. Сред тях са имената на: Фридрих Макс Мюлер, Йохан Георг Бюлер, Джеймс Лег, Джеймс Дарместетър, Едуард Уилям Уест, Едуард Палмър, Томас Рис Дейвидс, Херман Олденберг, Морис Блумфийлд, Хайнрих Юлий Егелинг, Артър Антъни Макдонъл, Паул Дойсен, Ралф Грифит, Артър Беридейл Кийт и др.

Под редакцията на Макс Мюлер е съставена монументалната поредица от 50 тома на „Свещените книги на Изтока“ (*The Sacred Books of the East*), представляващи преводи на различни азиатски религиозни писания на английски език, публикувани от Оксфордското университетско издателство в периода 1879–1910 г. В нея влизат най-важните свещени текстове на брахманизма, будизма, джайнизма, даоизма, конфуцианството, зороастризма и исляма.

Студентката на Паул Дойсен, Херман Олденберг и Херман Якоби – Бети Хайман, е първата жена преподавател в Хале и първата жена индолог, която се хабилитира в Германия. През 1937 г. излиза нейният труд със заглавие „Индийска и западна философия – в търсене на разликите“ (*Indian and western philosophy. A study in contrasts*). В него тя твърди, че западната и индийска-

та философия се основават на принципно различни мирогледи, които трябва да бъдат разбирани в техните собствени понятия (Heimann 1937).

През 50-години на XX в. се появява списанието „Философия – Изток и Запад“ (*Philosophy East and West*), издавано в Хонолулу (щата Хавай, САЩ), съдържащо задълбочени изследвания в областта на диалога между Изтока и Запада.

През 70-години на миналия век се правят първите опити за сближаване на източната и западната философия.

Днес тези два типа философска рефлексия се приемат като двете страни (Ин – Ян) на единната човешка мисловност.

ЛИТЕРАТУРА / REFERENCES

Гегел, Г. (1932). *Сочинения*, Т. IX, *Лекции по истории философии*. Ленинград: Партийное издательство. // **Gegely, G. (1932).** *Sochinenia*, Т. IX, *Lektsii po istorii filosofii*. Leningrad: Partiynoe izdatelystvo.

Гегел, Г. (1975). *Энциклопедия философских наук*, Т. 2. Москва: Мысль. // **Gegely, G. (1975).** *Entsiklopediya filosofskih nauk*, Т. 2. Moskva: Mysly.

Гегел, Г. (1977). *Энциклопедия философских наук*, Т. 3. Москва: Мысль. // **Gegely, G. (1977).** *Entsiklopediya filosofskih nauk*, Т. 3. Moskva: Mysly.

Heimann, B. (1937). *Indian and western philosophy. A study in contrasts*. London: George Allen & Unwin LTD.

<https://zumrudquluzade.wordpress.com/2014/03/16/45/>